

Теоретичні аспекти дистанційного формування комунікативної компетентності студентів при вивченні іноземної мови у закладах вищої освіти

Карабітськова Наталія Олександрівна

ст. викладач кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації

Харківський національний економічний університет

karabitskova77@gmail.com

Система освіти на даному етапі розвитку суспільства орієнтована як на передачу певної суми знань учням, так і на розвиток особистості, її пізнавальних і творчих здібностей. Метою навчання є досягнення студентами необхідного рівня володіння іноземною мовою, який може бути використаний як засіб спілкування та розуміння іншої культури і дозволить успішно здійснювати міжкультурну комунікацію.

В даний час поява різних інформаційних технологій, безмежний потік інформації дають можливість інтенсифікувати процес вивчення іноземної мови. У сучасних умовах можна зробити акцент на активному залученні самих студентів до процесу навчання, тобто для вирішення цього завдання важливим є використання як навчальних матеріалів під час аудиторних занять, так і можливість самостійної роботи завдяки розробленій системі вправ, яка дозволяє керувати пізнавальною діяльністю під час роботи з сучасними джерелами інформації, а саме довідковою літературою, електронними словниками, енциклопедіями, спеціальною літературою та іншими ресурсами Інтернету.

У сучасному розумінні концепція єдиної системи дистанційної освіти в Україні з вивчення іноземних мов передбачає відмову від авторитарного стилю навчання, орієнтацію на індивідуальні та особистісні якості студента, відхід від монологу, як традиційно переважаючої форми навчальної діяльності, і перехід до таких форм навчання, як полілог (спілкування, бесіда, дискусія кількох людей з певного питання), спонукання партнера до мовного самовираження, що передбачає формування комунікативної компетентності, розуміння інформації не як "речі в собі", а як знання, що актуалізує в суб'єкті навички зовнішньої діяльності. Слід зазначити, що дистанційні форми навчання, дистанційні семінари, конференції, олімпіади, вікторини передбачають використання і опору на електронні джерела інформації (віртуальні бібліотеки, бази даних, консультаційні служби, електронні навчальні посібники, спеціально обладнані аудиторії).

Однак в реальності використання дистанційної освіти та Інтернету у вищих навчальних закладах все ще не повною мірою пов'язане з навчальним процесом.

Наразі дистанційне навчання студентів, інакше "дистанційне формування знань, умінь і навичок", належить до поняття "компетентність", яке знаходиться на початковій стадії свого розвитку.

Теоретичні аспекти дистанційного навчання розглядаються як питання, пов'язані з науково-теоретичними засадами використання інформаційних технологій у навчальному процесі загалом та у викладанні іноземних мов зокрема. На основі аналізу педагогічної та психологічної літератури представлено розуміння дистанційного навчання як педагогічного явища, його сутнісні основи та структуру. Найбільш універсальним є визначення дистанційного навчання, яке характеризує його як навчальний процес, що відбувається в ситуації, коли викладач і студент роз'єднані просторово, а студенти також можуть бути роз'єднані.

В даний час все більш очевидними стають тенденції використання форм дистанційного навчання в освіті як найважливішої складової системи відкритої освіти, що розвивається в руслі Болонського процесу. Сьогодні помітно, що будь-яка прогресивна система освіти з появою Інтернету, розвитком сучасних інформаційних технологій вступає в нову, недостатньо досліджену фазу свого розвитку. Тому зусилля багатьох теоретиків і практиків освіти сьогодні зосереджені в області комп'ютерних технологій і, відповідно, розвитку методів, зокрема, в області дистанційного навчання організації спільної діяльності студентів. Дистанційне навчання (ДН) можна розглядати як "механізм" оптимізації професійної освіти, що характеризується переходом від репродуктивно-пасивної до продуктивно-активної парадигми засвоєння знань, до освіти, заснованої на інтерактивній і конструктивній спільній діяльності студентів.

Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні була затверджена Міністерством освіти України 20 грудня 2000 року. Згідно з нею, дистанційна освіта розглядається як форма навчання, що має бути рівноцінною або замінити очну, вечірню, заочну форми навчання та екстернат і реалізовуватися переважно за допомогою дистанційних освітніх технологій навчання. Терміни "дистанційна освіта" та "дистанційне навчання" не є тотожними. У цьому дослідженні під "дистанційною освітою" будемо розглядати форму освіти з наданням послуг широкому колу суб'єктів незалежно від їх місцезнаходження за допомогою інформаційних технологій, під терміном "дистанційне навчання" – процес навчальної взаємодії між викладачем і студентом, що відбувається на відстані та передбачає використання інформаційних технологій, основним завданням якого є формування професійних знань і

компетенцій (безпосередньо з іноземної мови). Для того, щоб ґрунтовно з'ясувати сутність дистанційного навчання як специфічної форми здобуття знань у тій чи іншій галузі з соціальної сфери, необхідно порівняти його з традиційним освітнім процесом. Перш за все, порівняння цих форм навчання слід проводити по відношенню до ключового суб'єкта освітнього процесу, а саме - викладача, його місця і функцій, які він виконує. Згідно з усталеним у педагогічній літературі розумінням, викладач знаходиться в центрі освітнього процесу, а його основна роль полягає в управлінні цим процесом. Це положення характеризує традиційну модель освіти як взаємопов'язану систему "викладач - студент", які перебувають, згідно з сучасною педагогічною концепцією, у відносинах "суб'єкт-суб'єкт". Слід зазначити, що в систематичному і методично правильно організованому навчальному процесі відбувається керована взаємодія між студентом і групою, або студентів між собою, що є неодмінною умовою продуктивного засвоєння знань, умінь і навичок.

До суттєвих недоліків традиційного навчального процесу слід віднести можливу пасивність певної частини студентів, зумовлену різними факторами, обставинами та їхніми психофізіологічними особливостями. Виникає необхідність, яка диктується новими вимогами до освіти, змістити акцент з пасивного сприйняття на самостійне здобуття знань за допомогою сучасних технологій. При дистанційній формі навчання складно уявити собі викладача, який виконує ті ж функції, що і при очному навчанні, оскільки в центрі дистанційного навчального процесу знаходиться студент, а сенсом його навчальної діяльності є самостійна робота, метою якої є вміння вчитися самостійно і формування відповідних навичок і вмінь. Активність та інтерактивність, як одні з провідних дидактичних принципів, стають умовою успішності та продуктивності дистанційного навчання. Слід також зазначити, що дистанційна освіта не замінює і не витісняє традиційну освіту, а суттєво доповнює її. Спираючись на результати досліджень у галузі концептуального обґрунтування змісту освіти, виділимо такі основні напрями забезпечення продуктивності дистанційного навчання іноземної мови, як самостійність, активність, рефлексивність і варіативність.

При організації самостійної діяльності в дистанційній освіті слід відштовхуватися від вже наявних у методиці принципів, враховуючи системні та функціональні особливості цієї форми навчання. Якщо розглядати комунікативний принцип, то він реалізується в традиційній методиці тільки тоді, коли студент перебуває в безпосередньому контакті з викладачем. У дистанційній освіті, як комунікативному та інтерактивному засобі, відбувається отримання інформації з різноманітних баз даних, конференцій, мережі Інтернет та регіональних мереж, бібліотек тощо, її обробка, відповідні висновки, реагування і в кінцевому результаті отримання квінтесенції інформації, необхідної для поступального руху

вперед по самостійному освітньому маршруту. Наступний принцип свідомості в дистанційному навчанні сприймається нами як принцип свідомої особистісно-орієнтованої автоматизації навичок і вмінь самостійної діяльності, коли певна система правил, інструкцій і рекомендацій переводить формування навичок і вмінь на свідому основу, поступово відходить на другий план і не відіграє активної ролі, зокрема, всі дії виконуються на свідомо автоматизованій основі. Крім того, принцип підтримки передбачає використання системи інформаційних опор рідною мовою та певних етапів оволодіння навичками самостійної діяльності в межах комунікативної компетенції, правил та інструкцій, необхідних для коригування освітнього маршруту, різних видів і форм наочності для розвитку комунікативної компетенції. Ці принципи мають методологічне значення для успішного дистанційного навчання. Однак це не означає, що не можна використовувати інші методологічні принципи, якщо вони, природно, не суперечать вищезазначеним концептуальним положенням. Дистанційне навчання покликане вирішувати специфічні завдання, пов'язані з розвитком творчої складової освіти студента в самостійному режимі, а саме - підвищення активності студента в напрямку власної освіти в постановці освітніх цілей, виборі напрямів, форм і темпів навчання в різних освітніх галузях; - поступове збільшення обсягу інформації, доступ до світових культурних і наукових надбань для студентів з будь-якої місцевості - надання студентам можливості спілкуватися з викладачами, однодумцями, однолітками, консультуватися з фахівцями високого рівня незалежно від їх географічного розташування; - підвищення евристичної складової процесу дистанційного навчання за рахунок використання інтерактивних форм занять та мультимедійних навчальних програм; - забезпечення умов для творчого самовираження студентів, можливості демонстрації продуктів їхньої творчої діяльності. Продуктивність навчання залежить від знання технологій та основ самостійної навчальної діяльності за наявності необхідних навичок роботи з комп'ютером. Зокрема, принцип інтегративності є необхідним, оскільки дозволяє говорити про широке впровадження інформаційних та дистанційних технологій в освітній процес. Реалізація цих принципів у навчальному процесі здійснюється поряд з традиційними дидактичними принципами, зокрема принципом систематичності тощо. Причому принцип систематичності поширюється не тільки на процес навчання, але й лежить в основі моделювання всієї системи дистанційного навчання. На відміну від традиційних форм навчання (лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття тощо), "предметно-орієнтована" та "проектноінформаційна" моделі узгоджуються з принципом адекватності технологій навчання, що використовуються викладачем, обраним моделям і видам дистанційного навчання. Необхідність цілісної конструктивно-функціональної освіти (структури), що

включає робочі програми і курси, які відповідають цільовим установкам, забезпечується принципом блочно-модульної організації навчального матеріалу в дистанційному навчанні. Впровадження нових інформаційних технологій та інноваційних розробок повинно відповідати вимогам методичної доцільності використання інноваційних матеріалів в рамках новітніх інформаційних технологій при проектуванні кожного модуля дистанційного навчання. Система дистанційного навчання передбачає формування певної номенклатури базових предметних знань, умінь і навичок, яка складає основу професійної компетентності майбутнього фахівця з навчання іноземних мов і залежить від знання технології та основ самостійної навчальної діяльності за наявності необхідних навичок роботи за допомогою комп'ютера.

При організації навчального процесу за дистанційною формою важливо враховувати два суттєві фактори:

1. Специфіку організації навчального процесу дистанційно та специфіку електронних засобів навчання з боку використовуваних педагогічних технологій.
2. Специфіка конкретної навчальної дисципліни. Проведений аналіз літератури дозволяє виділити деякі основні організаційно-процесуальні вимоги до дистанційного навчання, які, на нашу думку, повинні бути враховані при обґрунтуванні відповідних загальнодидактичних і приватних методичних принципів.

Таким чином, можна констатувати, що виконання завдань модуля здійснюється шляхом організації індивідуальної самостійної роботи студента та супровідного консультування викладача, а також шляхом роботи в малих групах та парах. На всіх етапах роботи над модулем підтримується тісний зворотній зв'язок з викладачем та однокурсниками, надаються всі матеріали для самоконтролю. При підготовці уроків іноземної мови ставилася мета допомогти студентам набути комунікативної компетенції. Таким чином, дистанційне навчання має як переваги, так і недоліки (якщо підійти до цього питання неправильно), а використання окремих його елементів може сприяти підвищенню ефективності навчання студентів. Розробка курсу на платформі дистанційного навчання "Moodle" є складним і довготривалим процесом, який потребує кропіткої роботи та напрацювання значної теоретичної бази, що становить перспективу наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Блощинський І. Г. Сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» в зарубіжній та вітчизняній науковій літературі. Вісник Національної академії Державної служби України. Педагогічні науки. 2015. Вип. 3. С. 5–25.

2. Ісак О. Застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти: переваги та недоліки. Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. 2010. № 6. С. 118–130.
3. Клокар Н. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. Шляхи освіти. 2007. № 4(46). С. 38–41.
4. Кухаренко В. М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навчальний посібник. Харків : НТУ «ХП», «Торсінг», 2002. 320 с.
5. Рибалко О. В. Дидактичні засади структурування змісту дистанційного навчання майбутніх інженерів : автореф. дис. ... на здобуття наук. Ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2004. 33 с.
6. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2010. 249 с.
7. Ягупов В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в дистанційному навчанні майбутніх кваліфікованих робітників. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: довід, проблеми, перспективи. Львів, 2015. Вип. 4. Ч. 2. С. 202–205.